

ZADRUGA.

List za razpravo narodno-gospodarskih vprašanj.

Glasilo zveze slovenskih posojilnic.

„Z združenimi močili!“

Štev. 5.

V Celji, 30. junija 1884.

Tečaj I.

Izhaja vsak mesec enkrat. Velja za celo leto s pošiljanjem vred 1 gld. 50 kr. — Inserati po dogovoru. — Naročnine, inserati in dopisi naj se pošiljajo uredništvu v Celji, glavni trg št. 105.

Kmetske posojilnice.

Kmetske posojilnice imajo v prvi vrsti namen, da služijo personalnemu kreditu, to je, da se ne dajo posojila na hipoteke, temveč proti poroštvu; kajti ko bi hotele te posojilnice gojiti tudi hipotekarni kredit, bi morale imeti veliko večji fond, kakor ga taka društva po deležih in hranilnih vlogah večinoma imajo. Od drugih zavodov izposojeni denar pa bi prišel posojilnicam predrago, da bi se mogel potem ta denar kot hipotekarno posojilo izdajati. Kmetske posojilnice naj se pečajo tedaj v prvi vrsti s personalnim kreditom. Pri teh kreditih pa je potrebno, da so društvena predstojništva natanko informirana o premoženju in sploh o kreditnej zmožnosti tistega, ki hoče posojila imeti, in njegovih porokov. To pa je navadno mogoče v malem društvenem krogu, in čim ožji je krog društvenega delovanja, toliko varnejše bo dotična posojilnica delovala. Tudi bodo pri takih društvih stroški, posebno kar se tiče pisarniških stroškov, jako mali in nezdatni, ker ne bo treba nastaviti posebnega društvenega uradnika, kajti male pisarije bi lahko kaki predstojniški ud brezplačno poskrbel, večidel pa tudi ne bo treba lastne društvene pisarne, ker se lahko dela v občinski pisarni, v čitalnici itd. Ustanova takih malih kmetskih posojilnic bo pa tudi na kmetski stan v tej zadevi dobrovoljno uplivala, da se bo kmetski stan privadil neodvisnosti in principa lastne pomoči, in bo potem kmetski stan, najboljša podpora vsake države, postal zares to, kar bi imel biti, namreč nepremagljivi brambovec zoper razširjajoči se socijalni demokratizem.

Da se pri nas Slovencih do najnovejše dobe na osnovo takih malih posojilnic ni mislilo, ali da se niso osnovala, temu je več uzrokov. V prvi vrsti se je marsikomu zdelo nemogoče, da bi priprosti kmetski posestniki, rokodelci in drugi zamogli take zavode osnovati in potem voditi, v drugi vrsti pa so se bali prevelikih stroškov osnove, registrovanja, tiskovin in slednjič niso vedeli, kje bi dobili prvi denar za otvorjenje posojilnice.

V resnici je bilo to tudi do najnovejše dobe deloma opravičeno, kajti skušnja uči, da je bila osnova novih posojilnic jako težavna, nekoliko zaradi nevednosti, kako

imajo dotične osebe pri osnovi posojilnic postopati, in dalje zaradi tega, ker so tiskovine prav veliko stale, ker je bilo treba vsakokrat vse obrazce vnovič tiskati, tudi prva priprava denarstvenih pomočkov je bila težavna. Te ovire je spoznalo predstojništvo zveze slovenskih posojilnic, mislilo je tedaj, kako bi se dale odpraviti. Nekoliko se zgodi to tem potom, da zvezno predstojništvo pri osnovi novih posojilnic osebno posreduje in se pri takih prilikah za mala društva sposobnih že tiskanih obrazcev za statut, ki se ima podpisati, poslužuje, da prošnje za registrovanje in protokoliranje brezplačno oskrbuje, in da je nadalje zvezno predstojništvo za celotno posojilnično službeno opravilo izdelalo načrt jednoličnih tiskovin, katere je dalo v „Narodni Tiskarni“ v Ljubljani tiskati, kjer se po znižani ceni dobivajo; tudi zamore zvezno predstojništvo novo osnovanim društvom zaradi denarnih pomočkov na ta način, koristiti, da njim od večjih posojilnic posojil ali hranilnih vlog po kolikor mogoče nizkih procentih poskrbi. Ustanovitev kmetskih posojilnic stane tedaj zdaj tako malo dela in stroškov, da je, rekli bi, v vsakej večji fari (župniji) mogoča, ako se le združi kakih 5 zanesljivih, čitanja in pisanja zmožnih posestnikov, kateri imajo veselje in radost na tem, da prevzemo osnovo kmetske posojilnice. Akopram ostane posojilni izostanek pod 10000 gld., vendar ni dvomiti na obstanku, kajti take posojilnice so tudi vsake davščine proste in misliti je prav za prav treba samo na stroške za tiskovine. Kar se tiče naprave male, zoper ogenj varne kase, katero bi naj si vsaka posojilnica omislila, se mora pomisliti, da za njo izdani denar, kakih 60 gold., ni zgubljen, ker je kasa sama na sebi vedno nekaj vredna. Da pa pokažemo s številkami, kako mali so prvi stroški pri osnovi posojilnic, jih hočemo tukaj sledeče navesti:

a) koleki za originalni statut, za prepis, za prošnjo za registrovanje z rubriko	2 gld. 51 kr.
b) za legalizacijo originalnega statuta in prošnje za registrovanje kakih	8 „ — „
c) za stampiljo	1 „ 80 „
d) vse tiskovine za prvoletno potrebo	20 „ — „
tedaj skupaj	32 gld. 31 kr.

Vidi se tedaj, s kakimi malimi stroški se zamore taka mala posojilnica osnovati.

Prvo slovensko kmetško posojilnico je zvezno predstojništvo 28. maja t. l. v Pišecah (brežkega okraja) ustanovilo, katera zdaj že deluje. Druga taka posojilnica, namenjena za rogaški okraj, ustanovila se je 9. junija t. l. na Slatini, in prične s 1. julijem t. l. svoje delovanje.

S predstoječimi vrsticami opozorujemo naše narodnjake na deželi na to stvar in prosimo te gospode, da, ako v njihovem okraju še ni posojilnice, ukrenejo, bi li okrajnim zadevam hasnilo, ustanoviti posojilnico in če se nahaja tam najmanje troje za vodstvo sposobnih oseb. Ako so okolščine take, treba se je jedino obrniti do predstojništva zveze slovenskih posojilnic (v Celji, glavni trg št. 105), katero bo potem vse za osnovo in protokoliranje potrebne korake, in sicer brezplačno poskrbelo, plačati treba je samo stroške za koleke in legalizacijo.

Slednjic še omenimo, da je bilo koncem 1881. leta po statističnih izkazih takih malih posojilnic, to je posojilnic s posojilnim izostankom do 20000 gld. na Českem 30 in na Moravskem 34.

Razvitek hranilnic.

(Dalje.)

V l. 1825. spada ustanovitev dveh zdaj impozantnih zavodov, namreč štajarske hranilnice v Gradci in češke v Pragi.

Štajarska hranilnica se je ustanovila po privatnem društvu človekoljubov, ki je iz prostovoljnih darov nabralo 3314 gl. 44 kr. fonda za pokritje prvih stroškov in za prvi kredit zavoda in ob enem je to društvo darovalo svojo delavno moč zavodu brezplačno.

Izmed teh človekoljubov so se imenovali tisti, ki so darovali najmanj 40 gl. „ustanovniki“ (Stifter), tisti, ki so darovali 20 gl. „pospeševalci“ (Beförderer), tisti pa, ki so darovali najmanj 10 gl. „dobrotniki“ (Wohlthäter).

Vsi ustanovniki, pospeševalci in dobrotniki so se vpisali v spominsko knjigo hranilnice. Ti gospodje so potem izvolili tedanjega deželnega guvernerja protektorjem.

5. maja 1825 je dunajska dvorna kancelija dovolila ustanovitev zavoda, ki se je otvoril 15. maja tistega leta. Uradnica je bila v deželni hiši.

Prva pravila so se vsled hranilničnega regulativa od l. 1844 v smislu tega predrugačila in so se nova pravila l. 1854. objavila. Deloma so se ta l. 1872 spremenila. Pravila določujejo v §. 1, da sestoji „Štajarsko hranilnično društvo“ iz prvotnih ustanovnikov, pospeševalcev in dobrotnikov in iz udov, katere društvo samo izvoli in katere bode izvolilo. Ako toraj eden ali drugi ud odmrje, izvolijo ostali po lastni sprevidnosti namestnika. Tak način nadomestovanja sestavlja vodstvo zavoda vedno iz gospodov nekega posebnega

mišljenja, v Gradci le iz nemško-liberalcev. Tudi kaže cela zgodovina hranilnice, da njeni fondii nimajo pravega lastnika. Le v slučaju, ako bi se hranilnični zavod razdružil, določeno je, da premoženje tistega zavoda dobrodejnim namenom Štajarske pripada. Razdružba hranilničnega zavoda kakor tudi poraba njegovega čistega premoženja se z državnim dovoljenjem določi. Med tem, ko so hranilnice svoja delovanja pričele, smelo se je do leta 1830 v ene hranilne bukvice samo 100 gld. vpisati ali vložiti, od sedaj po 500 gld. Za obstanek štirskve hranilnice bil je državni nemir leta 1848 zelo neugoden, ker je mnogo vložnikov svoj vloženi denar nazaj zahtevalo. Bilo se je namreč bati „denarne krize“, kajti morala je tukaj vlada posredovati. Ta je dovolila hranilnici svoto 150.000 gld. kot predplačilo proti zastavi intabuliranih dolžnih pisem. S tem so bili vložniki zadovoljni, nevarnost izrečene plačilne nezmožnosti odstranjena in zaupanje ljudstva hranilnici zopet pridobljeno. Leta 1853. preseli se hranilnica v svojo hišo v Albrecht-ovej ulici. S postavo leta 1844 vrejeno pravilo se je še le leta 1854. predrugačilo. V teh pravilih so vloge nad 200 gld. povikšane. Leto vojske 1866 bilo je tem zavodu pogubno. Vloge so se začele zelo nazaj jemati, tako, da bi bilo skoraj posojila konec. Toda po vojski so vloge jako zopet naraščale, da se je smelo v ene bukvice samo 100 gld. vložiti. Tudi nemško-francoska vojna leta 1870. bila je vlogam neugodna; toda vrednostni papirji so se poprodali, akoravno imel je zavod s tem merodajno škodo.

Leta 1875. imel je ta zavod petdesetletni jubilej in s tem se je velika svota dobrodejnim namenom podarila. Vsled teh razmer presešel je rezervni fond leta 1881. še nad tri milijone gl., vložnega bilo je blizu 29 milijonov.

Hranilnica v Gorici se je leta 1831. ustanovila, a v Celovci leta 1835. Celovško hranilnico je ustanovilo 53 ustanovnikov, ki so skupno 2696 gld. zložili. Ta zavod imel je koncem leta 1881. vrednosti blizu deset milijonov gld. vlog in rezervni fond znašal je nad jeden milijon gld. Od leta 1840. do 1849. osnovale so se hranilnice v Zadru, Trgu (Feldkirch), Trstu in Lincu; leta 1852. osnovala se je hranilnica v Bernu. Leta 1852. bilo je v celej Avstriji z vsem 19 hranilnic. Od sedaj so se hranilnice zaporedoma in naglo osnovale in sicer:

leta 1854	—	3	hranilnice
„ 1855	—	2	„
„ 1856	—	6	„
„ 1857	—	4	„
„ 1858	—	4	„
„ 1859	—	11	„
			med temi Hartberg
leta 1860	—	12	hranilnic
„ 1861	—	10	„
			med temi Ljubno
leta 1862	—	21	hranilnic
			med temi Maribor, Ptuj, Radgona

leta 1863 — 12 hranilnic
 „ 1864 — 9 „
 „ 1865 — 4 „
 med temi Celje, Fehring
 leta 1866 — 7 hranilnic
 „ 1867 — 10 „
 med temi Ausee, Belak.
 (Konec prihodnjič.)

Visokost zadružnih deležev.

Kaj so zadružni deleži? To so tisti doneski, katere vplačajo zadružni udi bodisi na jedenkrat, bodisi v obrokih, dokler ostanejo udi, v zadružno blagajnico, da se ustanovi upravni fond. Ker pa zadružni udi, posebno pri posojilnicah, v naj večjih slučajih ne morejo med seboj nabrati ves upravni fond, je potrebno, da si s svojim zadružnim kreditom v podobi posojil ali hranilnih vlog še daljne denarstvene pomočke tudi od neudov pridobijo, kar se posebno pri zadrugi z neomejeno zavezo in pri mnogih udih brez vsake težave zgodi. Prvo vprašanje zdaj nastane: kateri način pridobitve upravne gotovine se z zadružnim namenom bolj strinja, namreč ali v obliki zadružnih deležev ali hranilnih ulog in posojil? Na to ni težko najti odgovora. Prvi pogoj trdnega temelja vsake zadruga je ta, da je njena upravna gotovina, kolikor mogoče, stalna, kar se pa doseže jedino le z zadružnimi deleži, ker se ti ne morejo samovoljno nazaj vzeti; dalje tudi ne bo zadružni ud tako brezobzirno terjal svojega denarja nazaj, kakor neud svoje hranilne vloge, ker se zadružni ud nepogojno bolj briga, da podvzetje dobro napreduje, kakor neud. Poglejmo najprvo, kakošni so bili zadružni deleži pri prvih posojilnih društvih na Nemškem in po katerih nazorih se je ravvalo. V tej zadevi se znamo držati dveh strokovnjakov, ta dva sta Schultze-Delitsch in Raiffeisen. Prvi povdarja, da naj zadruga kolikor mogoče visoke zadružne deleže vpeljejo, kajti jedino tem potom strinja se s principom prave lastne pomoči. Zadruga se v tem slučaju prav na lastne noge postavi, ker jej kaki zvanjani upliv ne more odtegniti upravne gotovine. Nasprotno pa pravi Raiffeisen, da se posebno pri kmetskih zadrugah brez vplačanih zadružnih deležev lahko deluje, ali pa, da naj se pri teh posojilnicah ne vpeljejo visoki deleži, ker ima kmet zemljišče, tedaj kredit, pa malo gotovega denarja. V tem obziru je to zanimivo, da so se začetkom ustanovile posojilnice brez kupčijskih deležev in da so bila ta društva celo postavno registrovana, ker se je dotični § nemškega zadružnega zakona, ki se glasi: „Društvena pogodba mora obsežati znesek zadružnih deležev, posameznih zadružnikov in način, po katerem se sestavijo deleži,“ tako tolmačil, da zamore pogodba (štatut) tudi določiti, da ni potreba nikakoršnega kupčijskega deleža. Vsled tega različnega mnenja je Schultze-Delitsch v seji državne zbornice 19. julija l. 1876.

vlado interpeliral, in vladni zastopnik je potem izjavil, da vlada dotični § tako tolmači, da kupčijski deleži morajo biti nepogojno vpeljani. Naš zadružni zakon od 9. aprila leta 1873 se v § 5 črta 5 zaradi kupčijskih deležev ravno tako glasi, kakor nemški zadružni zakon; pri nas pa se še ni ustanovila nobena zadruga brez deležev; vsi so menda § 5 v tem smislu tolmačili, da ni vprašanja, ali morajo biti deleži, ali ne, temveč da štatut določuje samo visokost deležev. Pri tej priliki moramo pa omeniti, da je bila pri ustanovi najnovejše slovenske posojilnice, namreč v Kopru, večina tudi začetkom tega mnenja, da bi se ne vpeljali deleži; toda zvezno predstojništvo je delalo za sprejem deležev, ker predstojništvo § 5 našega zadružnega zakona tako tolmači, da se morajo nepogojno vpeljati deleži in da ima štatut določiti jedino le visokost deležev. Posojilnice po mestih pa, kojih udi večinoma nimajo ležečega posestva (zemljišč), pač pa imajo na razpolaganje nekoliko gotovega denarja, naj plačujejo visoke deleže, ker se na ta način poravna pomanjkljaj drugačnega poročstva. Ne glede pri nas v Avstriji davščinega vprašanja, vsled česar so zadružni deleži podvrženi tako mogočnemu uplivu, in se iz tega vzroka že mnogokrat na to deluje, znesek, ki se ima vplačati kot zadružni deleži, kolikor mogoče znižati, moramo se v splošnem izjaviti za princip visokih zadružnih deležev, to je, da je denarni znesek, ki se vplačuje kot zadružni deleži, kolikor mogoče visok, ker zadobi s tem zadruga kolikor najbolj mogoče trdno podlago. V istini se stavijo slovenskim posojilnicam pri vpeljavi visokih zadružnih deležev tudi še druge ovire. Navadno pristopijo posojilnicam kmetski posestniki še le takrat, kadar potrebujejo posojila, ker se pri nas zadrustvo še ni tako vdomačilo, da bi se smelo računati na poprejšnji vstop. Če pa stranka še le pristopi, kadar prosi posojila, se od nje pač ne more zahtevati, da vplača delež s 50 ali 100 gold. Seveda bi se dalo to zelo tako odstraniti, da se najvišji znesek deleža s 50 do 100 gold. po štatutih tako določi, da se vplača pri vstopu kakih 5 gold., ostalo pa v četrt, ali poluletnih obrokih. Mesečno vplačevanje deležev bi pa pri kmetskih zadružnikih ne sodilo, kajti gotovi dohodki pri kmetskih posestnikih niso tako redni, kakor pri mestnjanih; dalje je pa treba tudi pomisliti, da bi mesečno vplačevanje kmetskih posestnikov pri večkrat 3 do 4 ure oddaljenem stanovanji deleženca od sedeža zadruga preveč druzega časa plačnikom pogoltnilo. Temu bi se pač ne dalo tako v okom priti, da bi se nastavljal v vsakej župnji zaupni mož, da pobira mesečna plačila deležev, vendar bi to tako zaželjeni red v denarstvenih zadevah motiti znalo. Če bomo tedaj od vlade dosegli, da se bodo obresti od deležev davščine oprostili, to je, da ne bo trebalo več teh obresti v davščino podlago jemati, potem bode nastopila doba, da se gleda na kolikor mogočno visokost deležev, in uzor zadruga bomo takrat dosegli, ko bo upravna glavica jedino iz istega denarja obstala, ktereга bodo vplačali zadružniki kot deleže.

Večje važnosti pa je visokost deležev pri zadrugah z omejeno zavezo, kakor pri onih z neomejeno zavezo, kajti pri omejeni zavezi ravna se zaveza po velikosti deleža, in je najmanjša zaveza dvojni znesek deleža. Ako statut o tem ničesar ne določuje, je zaveza dvojna, to je, zadruženika zadene v najhujšem slučaju zguba vplačanega deleža in doplačanje ravno takega zneska; potem je zaveza dognana. Pri zadrugah z omejeno zavezo je tedaj v dosego zadružnega kredita, to je zaupanja pri občinstvu in pridobitvi hranilnih ulog od neudov, kolikor mogoča visokost deležev umestna. Povekšati se pa da pri teh zadrugah zadružni kredit na ta način, da se v štatutih veča kot dvakratna zaveza deležev določi, v tem slučaju se dajo potem deleži znižati. Ako na primer zadruga z omejeno zavezo navadni način zaveze z deleži po 100 gold. vpelje, druga zadruga pa v štatutih 5 gold. zavezne visočine določi, se smejo v tem drugem slučaju deleži samo z 20 gold. nastaviti in vendar se reprezentuje zavezna svota ravno tako, kakor v prvem slučaju z deleži po 100 gold.

Kar se tiče vprašanja, če sme posamezni zadružnik več kakor jedini delež imeti, se tudi na to različno odgovarja. Nekteri strokovnjaki nemških zadrug se poganjajo za to, da posamezni zadružnik sme imeti samo jeden delež, da pri generalnih skupinah ne more nastati majorizacija. To bi bilo jako hvale vredno, ako bi s tem ne bila združena druga nevarnost, namreč ta, da bi znal pri vpeljavi jednake glasovalne pravice pri generalnih skupinah večkrat zadružni obstanek v nevarnost priti, ker bi si znali ljudje pridobiti večino, ter jim gre večkrat manj za pošteno zadružni obstanek, kakor za začasni dobiček. Posebno pri naših razmerah je umestno, in smo pri posojilnicah, ktere smo ustanovili, na to pazili, da je društvenemu predstojništvu po štatutih dovoljeno, da posameznim udom dovoli vplačanje več deležev. Tudi so nekatere novejšje posojilnice tako zvane glavne deleže vpeljale, da je na enej strani merodajnim osebam mogoče, da zadobijo važni upliv za zadružni obstanek, in da se na drugej strani deležna svota do dostojne visočine spravi. Oglejmo še zdaj posamezne posojilnice po deželah uredjene po visokosti zadružnih deležev, in sicer po Zillerjevi statistiki, od 1881. leta. Iz te najdemo sledeča data:

Nižja Avstrija. Naj višje deleže po 500 gold. ima posojilnica v Petzenkirchen-u; to društvo pa ima samo 15 udov s 15 vplačanimi deleži in 9500 gold. izposojenih posojil; to društvo deluje tedaj bolj kot komanditno društvo, nego kot zadruga. Petorica društev ima deleže po 200 gold., desetorica društev po 100 gld.; najnižji deleži so po 10 gold.; in sicer ima te neko društvo v Beču.

Gornja Avstrija. Naj višji deleži so po 100 gold. in jih ima samo posojilnica v Lincu. Naj višji deleži so po 30 gold.

Solnograško. Najvišji deleži so pri posojilnici v Solnogradu po 300 gld. (87 udov) najvišji deleži so po 50 gld. Tirolsko ima samo deleže po 50 in 36 gold.

Koroško. Društva imajo deleže po 50, 30 in 20 gold. Češko (nemška društva). Ima jedno društvo z deleži po 1000 gold. (samo 27 udov), jedno društvo z deleži po 300 gold. (389 udov), pet društev z deleži po 200 gold., 12 društev z deleži po 100 gold., naj manjše deleže (6 gold.) ima dvoje društev.

Češko (češka društva). Naj višje deleže po 230 gold. ima občinska posojilnica v Pragi. To društvo ima 807 udov in 4130 vplačanih deležev, tedaj skoraj en milijon vplačanih zadružnih deležev, in za 2,284,000 gold. posojil. 6 društev ima deleže po 100 gold. Največ društev ima pa deleže po 20 in 10 gold. Naj nižje deleže po 5 gold. ima 8 društev.

Moravsko (nemška društva). Naj višje deleže po 180 gold. ima jedno društvo, četvorica ima deleže po 100 gold. Naj več društev ima deleže po 50 gold. Naj nižje deleže po 10 gold. ima dvoje društev.

Moravsko (češka društva). Naj višje deleže po 100 gold. ima četvorica društev. Večina društev ima deleže po 20 in 10 gold. Naj nižje deleže po 5 gold. ima 6 društev.

Šlezija: Najvišji deleži po 500 gld. ima društvo v Jägerndorfu. To društvo dela po bankinem načelu, ima 216 udov (vsak ud ima jeden delež) n 2,275.000 gl. izposojenih, jedno društvo ima deleže 200 gld., troje društev ima deleže po 100 gld. Najnižji deleži znašajo po 25 gld.

Galicija. Najvišje deleže po 100 gld. ima 6 društev. Večina društev ima deleže po 20 gld. in nižje. Najnižje deleže po 5 gld. ima 6 društev.

Slovenska društva imajo deleže po 100, 50, 30, 18, 10, 5 in jeden goldinar.

Deleže po 100 gld. imajo društva v Mariboru, Celji, Ljubljani. Deleže po 50 gld. ima Šoštanj, po 30 gld. Mozirje, po 18 gld. Metlika, po 10 gld. Žavec, Celje, Gornja Šiška, po 5 gld. Sevnica, po jeden goldinar Celje, Pišce.

Razne stvari.

Nove posojilnice. Od strani načelstva zveze slov. posojilnic in v pričo gosp. načelnika M. Vošnjak-a so se v Pišecah dne 29. majnika in v Slatini (Sauerbrunn) dne 10. junija t. l. nove posojilnice ustanovile. Kot načelnik prvo imenovane posojilnice je bil izvoljen gospod Verstovšek; kot udje: Simon Černoša, Franc Sumrak, Jurij Veršec, Tona Kosteve, Martin Sagmeister; kot nadzornik: Jakob Kavčič, njega namestnik: Ivan Tanšek. — Kot načelnik posojilnice v Slatini je izvoljen gosp. Albert Kurtz, posestnik; kot udje načelstva: Anton Fröhlich, nadžupnik, Jurij Pleščak, Martin Drogenik, vsi posestniki. Kot računski pregledovalec: Josip Dekorti, kaplan, njega namestnik: Martin Debelak, posestnik.